

tes újdonsága a posztmodern magyar prózának: szövegnek, regénynek, fejlődésrajznak, korrajznak igen jó teljesítmény; nagy kérdés, hogy – szerzői nyilatkozat híján – önéletrajznak tartanánk-e. Magánemberként természetesen mindent elhiszek a szerzőnek, s miért vonnám kétségbe, hogy íróként egyben önmagáról (is) beszél: amit mond, s ahogy mondja, amit óhajt – mind erősen rokonszenves. Am olvasóként jobb szeretném e szép kis könyvet „elidegenedett” regényként olvasni, s mind szikár kortörténetét, mind görcsös hősfelődését, mind méltánylandó imágóválasztását egy „igazi” önéletrajz tisztességgel állított „valóságosságánál” valamivel fikcionáltabbnak képzelni; az „igazi” önéletrajz, azt hiszem, azért a bevezetésben említett első típusban találja fel magát és ideáltípusát, s ezért inkább a szerepről, mintsem a személyről szól... Én regénynek olvasom e könyvet, egy klasszikus és nagy hagyományú nevelődéstörténet kor-szerű változataként, s a befejezés megvilágosodott imágóválasztását is szép és esendő lehetőségnek látom, nem pedig (mint szabatos és méltóságteljes önéletrajzhoz illenék) érvényes, működő, követendő példának. Ezért – előretekintvén – én nem is igazán az önéletrajz folytatását, a férfikor megírását várom a szerzőtől, hanem más, új, ha tetszik, vállalásukban is „igazi” regényeket remélek tőle.

Margócsy István

ISTENT GYÁMOLÍTÓ

Szakács Eszter: *Sülyyedő Atlantiszom Stádium*, 1995. 106 oldal, ármegejelölés nélkül

Szakács Eszter költészete első könyvéhez (HALAK KERTJE, 1993) képest határozott változáson ment át: élményanyaga szorosabban fűződik transzcendenciakereső hevületéhez, s már nem kötődik lokalizálható földrajzi tájhoz. Folyamatos áttűnések tanúi vagyunk ebben a lírában. Szakács Eszter kozmikus antropomorfizmusában első kötetétől kezdve egymásba alakulnak a tárgyak, miközben emberi, állati jegyeket vesznek magukra, de elő-

fordul az is, hogy az élő hasonul élettelen megfelelőjéhez, vagy éppen emberi tulajdonság hasonlítatik állatihoz. A dolgok egymást mímelik, egymásra vetülnek, s felismerik magukat a másikban. A költői tekintet folytonos relációba hozza őket, egyiket a másik által határozván meg, láttatva a nyomokat, a negatívot, a tükröződést. A hasonlatok teltek, plasztikusak, érzékiek; permanens, csak egy villanásnyi időre képpé összeálló metamorfózisos. Szakács Eszter tárgy- és jelenségleíró érzékenysége szinte tapintható. A versekben, mindkét kötetet beleértve, kevés az összevont nyelvi kétértelműség: a „*Levert a nap*” és a „*Törhetetlen üveg, oltalmaz a tested*” típusú ketős tárgyi vonatkozások és az anaforák („*Barbara, rebarbara*”) helyett inkább a lineáris metaforizáció s a metonímiák („*kővirágos kert*”) jelenléte a jellemző. Hasonlító egészen közel hozzák a hasonlítottat, amelynek eddig nem észlelt oldala válik láthatóvá, az aktuális profanizálás: éppen a hasonlító komponens egyszerű prózaisága, köznapi megszokottsága okán. A míves, igényes versnyelvbe természetesen illeszkedik így egy-egy ízig-végéig mai szó. A hirtelen hangváltás, a stilisztikai szintugrás kibillenti az olvasót a költőinek tudott harmóniából, és áthelyezi egy másikba, amelyben közelivé, sajátá, személyessé válik a jelenség az első kötet kiszívott gyümölcsei, konyak-pezségő-linzerizei és színei, majd a második könyvben a trikóhoz tapadó hát, a meginduló fotel, a széttáruuló spaletták, a megstopolt szenvedés, a vakulobbanású tükrök, a szétguruló higanyzemek által. A domesztikáció fontos eszköze a kötetcímben is megtalálható birtokviszony-kifejezés. A „*bikatalancosom*”, „*Thézeuszom*”, „*Istenem*” alakok mélyről fakadó szerepazonosulása mellett különösen érdekes a „*Sebesült delfined, hozzád igyekszem*” sor második személyű birtokos személyragja. A zárt világokat megnyitó, izztító dialógus egymásba olvasztja az én és a te birtokát: „*Lázdától világom átforrósodott.*” Minden alak nézőpontjából szólhat a vers, gyakran éppen az állati szólam hangzik fel. Észrevétlen váltás után szerepcsere következhet, a hagyományos értékek, funkciók ellentétükbe csaphatnak át. A hallgatás és sülyyedés felé tartó folyamat keresztveződik az olvasás, a megnyilatkozás, az íródás, a megszólalás felzínre törő gesztusaival. A látszólag szemben

álló feleknek egymásba kapaszkodva van csak esélyük a túlélésre.

A SÜLLYEDŐ ATLANTISZOM című kötetben az utolsó harmadra sűrűsödő Isten-élmény többszörös metamorfózison megy át; a görög és egyiptomi mitológia, a keresztény vallás képei a szerelem, a természetben lét, a futás, a Nap, a föld és a víz, a bor, a bicikli, a terasz, a só, az akasztás motívumaival összefonódva haladnak egy rendkívül intenzív, egyéni, átható erejű, Istenhez szóló beszéd megfogalmazódása felé. A kötet állatszereplői közt kiemelt helyen áll a különös *istenállat*, az egymásba tűnő bika, egyszarvú, egy lábú és a szörny, valamint a hal, a bálna, a cápa, a delfin. Kontúrjaik nem élesek, egymásba csúszásuk és a hirtelen nézőpontváltások sodrásában nem várt terekre vetődünk, a vers öntörvényű idejében észrevétlenül átváltozott célhoz érünk. A személyiségáttételek következtében meghatározhatatlan, többlenyegű alakok közelségébe jutunk. Végigélhetjük az Istennel való kapcsolatteremtés kockázatait a kultúrák, vallások és az egyéni képzelet teremtette figurációk eszközeivel. Sőt mindezt látjuk magának Istennek a lírai szubjektumok által oly sokféleképpen elgondolt, elképzelt, kitartóan faggatott szemszövegéből.

A titokzatos kötetnyitó versből a sebekből vérző Isten felkutatásának iszonyata szól. Őt, a szenvedőt, láthatatlant, nem létezőt, gondterheltet, gyámolításra várót kell feltérképezni, zaklatni és megmenteni a kötet lapjain. A világ tűnékeny arcaiban megragadni vélt, számtalan formában megszólított bizonyosság folyton kisiklik. Minden elképzelhető oldalról történő bekerítése az ugyancsak maszkok mögül kiáltó lírai én egyedüli, megkerülhetetlen feladata. A címlap (ANGYALI ÜDVÖZLET) sugallata a rögtön utána következő első, nyitó szörny-szó-verssel együttesen határozza meg a kötet hangulatát. Ambivalenciákra (ilyen például a bikaistenben foglalt *termékenység* és *alvilág*, az egyszarvú motívumában megjelenő *spiritualizált szexualitás*) épül a kötet. Effajta kettősségek szelleme hatja át már az EGYSZARVÚ HÖLGYE LESZEK, az UTOLSÓ VACSORA, a MINÓTAUROSZ című verseket is, s ezek a kontrasztok oldódnak fel többféleképpen a könyv végére, a maszkok leválásának utolsó, áttételeket lebontó fázisa, a közvetlennek ható megszólalás idejére.

Hol együtt jelentkeznek, hol egymást követik a különböző kultúrkörökből vett, hol szinkretikus, hol finoman egymásba akadó motívumok a mítoszátköltések, naphimnuszok, szonettek, haikuk, aforizmák, szerepversek egymást váltogató sorjázásán, következetesen megszerkesztett láncolatán át, míg végül a kozmikus térben mozgó tárgyak helyét az *Én* és a kétlényű: a másik személyt és Istent is magába foglaló *Te* csupasz hármas kommunikációja váltja fel, izgalmasan variálva a jól ismert szent szerelem témát.

Az Istenhez tartó közelítés egyre fokozódó tapasztalata a tradicionális modelleket átrajzoló képekben, időnként egyes részleteiben ismétlődő konstellációban jelenik meg. Ez a kötetkompozíció azonban már szigorúbb, szikárabb az előzőnél, s ritka a lírai hozadék nélküli redundancia. Talán csak a néhány soros versek egyike-másika tűnik költőien is rövidre zártnak. A haiku kényes egyensúlyja nem mindenütt valósul meg. Helyenként kis sé közhelyes, lapos fogalmazással, gyenge rímmel is találkozunk, ám messze nem ez a jellemző. A személyiség koherenciavágyának és a másiktól való részesülés igényének, a kiszolgáltatottságnak és a szeretet éhségének, az egymásra utaltságnak, a kiürítettésnek, a felfalásnak és felfalatlanságnak, a bűnrészességnek és a gondviselésnek a nyomvonalai mentén kibontakozó versvilág változatossága többretegű befogadói magatartásá gerjeszt. A lírai én megindító monologizálása Istennek a magyar költészet jól ismert sorába illeszkedik (némileg emlékeztet a Baka István-versek fájdalmasan küzdő keresésére, protestáló párbeszédigényére); a kölcsönösségélmény, az együttlét formáinak megfogalmazásai a lírai személy öntudatának gyengéd, gyámolító sugárzásával átítva azonban nyomatékosan egyénítik Szakács Eszter költészetét: „*Csurom vér már minden ujjad hegye, / s karod csillapíthatatlan reszket. / Most pihened kell, feküdj ide, / hisz senki sincs minetünk helyetted.*” Másutt: „*Koponyám házában / légy otthon, istenség, / legyen részem / jólét vagy siralmas ínség. [...] Majd a házat is lebontják. / Gizgaz. Üres telek. / Ave. Tied legyen / a hely, ha elmegyek.*”

A félelem az elsüllyedéstől és az elhallgattástól egyben vonzó lehetőség is. Az örvény ellentmondásos természete a halott állapotba forduló kedveshez/Istenhez/delfinhez húzza-

taszítja a vers alanyát: „*Lebukom. Hagyom, hogy / a vizek gyilkos / árama hozzád vigyen. // A világ mélyére / merülnek utánad, / édes delfinem.*” Majd legvégül összegzőként: „*Testünk egymásba kapcsoló tutajába / kapaszkodj erősen te is, árva / fuldokló Istenem.*” Hármasszüllyedésüknek a másikba fogódzkodás ellene hat, s helykeresésük egymásban oly intenzitású, annyi válaszra vár, olyan sok alakot ölt, annyira elmés és találatos, hogy megtartó, összesodró erejére számítani lehet.

A vágyott személy és az Isten közti átmenetek, a szakralizált szerelmi energia kettős kivetülései, e képzetek kapcsolódásai adják Szakács Eszter költészetének meghatározó jellegzetességét, s teszik második kötetét megrendítő, súlyosan személyes élménnyé. A lírai én hitetlenségében is hitelesen evidens Istenét pedig vágyak, szavak, mítoszok, megszólítások, identifikáló kísérletek polifóniáján át teremti megdöbbenően emberarcú, kiszolgáltatott, sérülékeny, feledhetetlen lényé.

V. Gilbert Edit

GREGOR SAMSA HÍMPORA

Kőrösi Zoltán: A testtől való szabadulás útja
Pesti Szalon, 1994. 192 oldal, 280 Ft

Kőrösi Zoltán: A tárt szárnyú lepke
Jelenkor, Pécs, 1996. 194 oldal, 550 Ft

Kőrösi Zoltán: Romkert
Jelenkor, Pécs, 1997. 228. oldal, 990 Ft

Kőrösi Zoltán: Történetek a csodálatos csecsemők életéből
Czabán György fényképeivel
Kijárat Kiadó, 1998. 204 oldal, 796 Ft

Egy novelláskötet, két regény és egy elbeszélésfüzér; az első könyvet, a JAK Füzetek sorozatban megjelent interjúgyűjteményt (FELROMBOLÁS, 1993) nem számítva eddig ennyi Kőrösi Zoltán prózaírói életműve. Negyvenedik éve felé közeledve komoly szorgalomról és józan mértéktartásról árulkodó mennyi-

ség. Örömmel állapíthatjuk meg, hogy magában a pályakezdésben sem volt semmi rendkívüli: a harminckettedik év az első novelláskötet megjelentetéséhez nem túl korai, de megkésettnek sem mondható; akkor sem, ha nemzedéktársai zömmel sokkal korábban jelentkeztek (többnyire az övénél sokkal éretlenebb) kötetekkel. Semmiképpen sem nevezném tehát „későn érő” alkatnak, csak rendelkezik azzal a reális önkritikai érzékkel, ami kevesek sajátja. Ennek az első kispróza-válogatásnak az írásai átgondolt, kidolgozott szövegek; legtöbbjüket célratörés, tömörség és drámaiság jellemzi. Amit keres ebben a kötetben, az nem a saját világa, hangja, tematikája, alakjai, helyszínei; ez lényegében véve már megvan. Ami nincs meg, és aminek a megalkotása és a belehelyezkedés a későbbi munkákban sem problémamentes, az a szerep. A mai (magyar és nem magyar) irodalomban az alkotó identifikációja és ambíciója, a szövegekben való jelenlétének jellege és mélysége, a bennélét vállalása vagy a fiktív világtól való ironikus távolságtartás minden esetben meghatározásra vár; és ez, úgy látom, feszélyezi Kőrösit.

Kőrösi hajlamai szerint feszes, drámai, elkeserítően mulatságos történeteket szeret mesélni. Meglehetősen hasonlókat Darvasi László, korábról Bodor Ádám történeteire – anélkül persze, hogy utánozni próbálná bármelyiküket. Ad absurdum azt is lehetne mondani, hogy Hemingway a mi időnkben ciklusának apróprózái jelentik ennek az irodalmiságnak az egyik tájékozódási sarkpontját, míg a másikat valahol Franz Kafka (korban és terjedelemben hasonló) rövid novellái környékén lehetne kitűzni. Ez a novellistaszerep azonban a mai magyar (világirodalmi trendekkel egybehangzó) várokozások mellett betölthetetlen. Kell hozzá még valami, ami nyelvileg problematizált, bölcséleti tájékozódású és nagyobb ívű; legyen az írás- vagy beszédmód, szerep, modor vagy attitűd. És ez a többlet, amivel az érdeklődő értelmiség hajlandó elfogadni egy kortárs prózai produkciót, ebben a könyvben még nincs meg.

Mindezt azonban a másik oldaláról is nézhetjük. A TESTTŐL VALÓ SZABADULÁS ÚTJA kisprózái: szerepprobák. Kőrösi egyrészt alakjaihoz fűződő kapcsolatát próbálgatja, olykor belebújik a bőrébe egyiknek-másiknak, más-